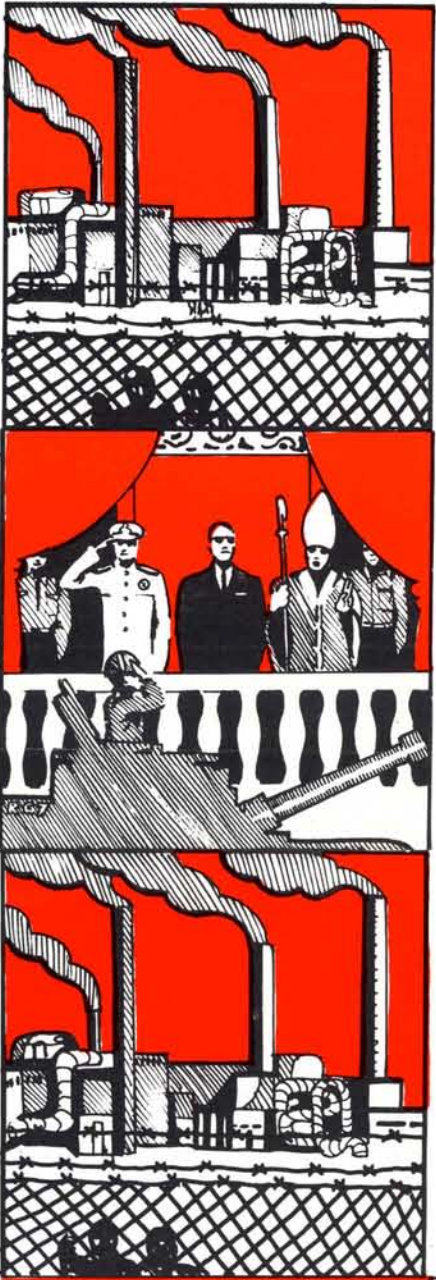

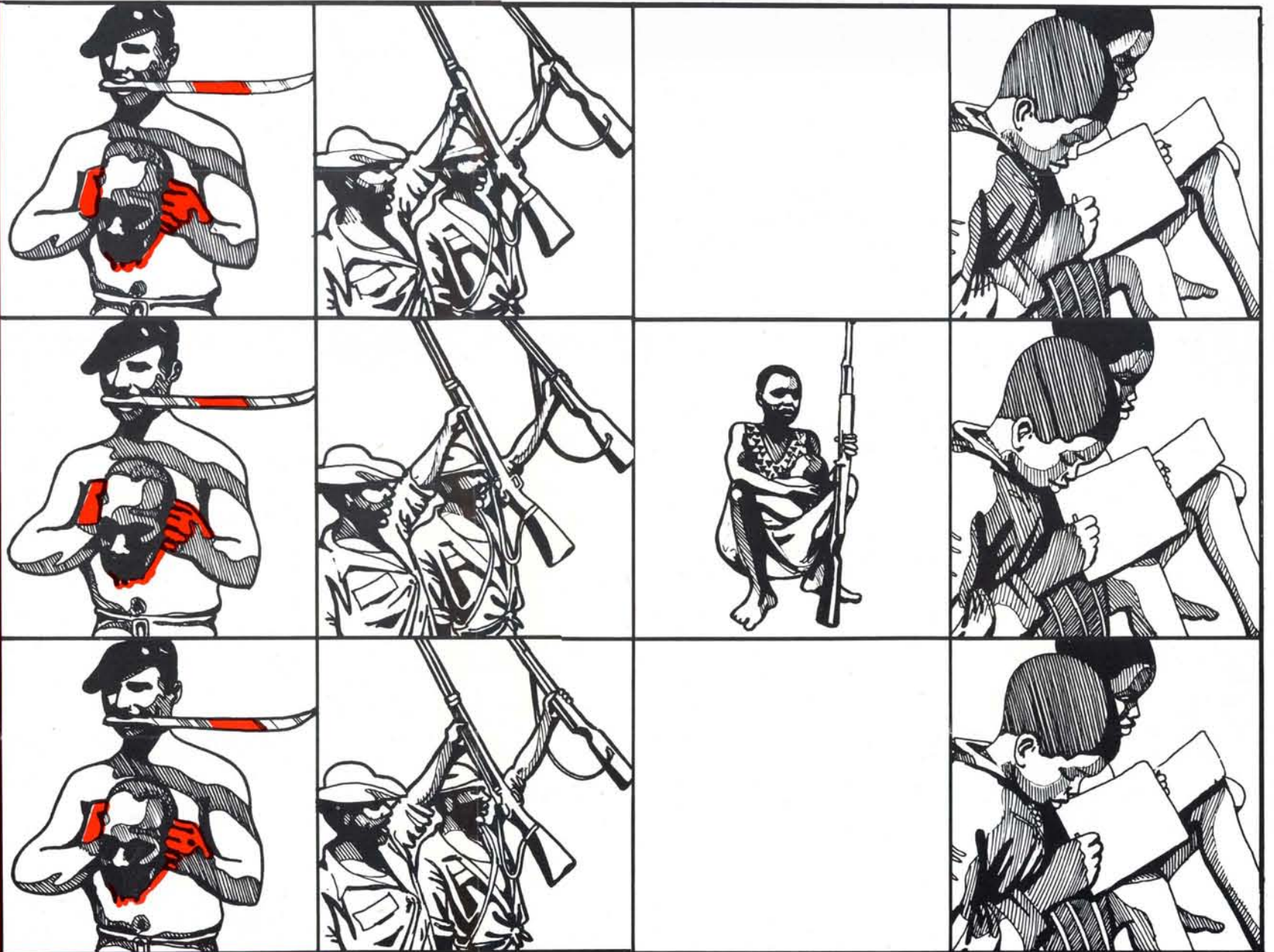
DE GESCHIEDENIS VAN HET LUSITAANS GEDROCHT

ONDERDRUKKING EN BEVRIJDING

PORTUGAL & ZIJN KOLONIËN

TONEELWERKGROEP

PROLOOG

ontwerp: marte rolling 1972

Nog niet zo lang geleden was er een onderwijzer die les gaf aan kinderen van arbeiders; hij had de gewoonte elke dag met ze te praten om ze te laten vertellen over wat ze meegemaakt hadden. Eén van de kinderen vertelde op een dag enthousiast, dat hij bij de groenteboer op de hoek een kokosnoot had gezien, een hele grote. Toen een ander kind vroeg hoeveel die kostte, zei de jongen: 'Zestien gulden'. Hogelijke verbazing in de hele klas. Waarom zijn kokosnoten zo duur? De meester probeerde het uit te leggen, maar het lukte hem niet. Toen stelde hij voor er in een spel achter te komen. Daarom liet hij de kinderen op een dag veel speelgoedspoorwegen, stoomboten, schepen, winkels, kinderpost, bouwdozen enz. mee-

nemen en ze gingen in de klas een heel land opbouwen. Ze wilden in een spel bestuderen waarom de kokosnoten zo duur zijn, en waarom juist arbeiderskinderen er geen kunnen kopen. In het grootste klaslokaal van de school werd eerst Amsterdam gesticht en een haven aangelegd. Toen gingen ze Indië ontdekken. Enkele kinderen voeren met schepen als kooplieden naar Indië en haalden daar kokosnoten vandaan. Ze moesten geld betalen voor de reis - erwten stelden het geld voor - maar betaalden aan de Indiërs niks voor de kokosnoten. Hoogstens een beetje waardeloos zilverpapier of kettingen. De kooplieden lieten de kokosnoten naar Nederland brengen, waar fabriekjes gesticht werden. Daarin werd kokosmelk,

anijs, en kokospoeier gemaakt. Arbeiders werkten voor de kooplieden op de schepen. Arbeiders werden ook ingehuurd als soldaat, als de Indiërs lastig werden. Arbeiders werkten ook in de fabrieken in Nederland. In alle gevallen kregen ze er weinig loon voor. In Indië werkten Indiërs hard aan de kokosnotenooit; ze kregen niet eens genoeg om te eten. Opeens zetten de kinderen zelf het spel stop; ze zagen dat bepaalde kinderen heel veel erwten (geld) hadden, en andere kinderen heel weinig of niks. Toen ze het al pratend uitzochten, bleken de Indiërs in het kokosnotenland en de arbeiders in fabrieken en op de schepen heel weinig te hebben; de kooplieden, fabriekseigenaars en handels-

lui hadden heel veel. Toen de verbazing geluwd was en het spel afgelopen, kon de onderwijzer vertellen hoe dat nou kwam. Hij vertelde over de plundering van de volkeren in Indië, en over de uitbuiting van de arbeiders hier. Over het waarom van de roof- en plundertochten van de Nederlandse kooplieden. En uiteindelijk zei hij, dat de hoge prijs die de Indiërs daar en de arbeiders hier voor de kokosnoten moeten betalen, het gevolg is van het 'beschavingswerk' dat we hier kapitalisme, en daar kolonialisme noemen.

KOLONIALISME 'BESCHAVINGSWERK' DOOR PLUNDERING EN MOORD

Moord, want: 'God wil het!'

eens naar India, dat nog steeds een erg arm land is. Die landen waren vroeger heel wat verder dan toendertijd in Europa. De Chinezen vonden zaken als boekdrukkunst, kompas en kruiwagen uit en in India konden ze heel vroeger al ijzer gieten.

In heel Azië hadden ze toen een manier uitgedacht om de landbouw meer te laten opbrengen: bevoelingsystemen en samenwerking tussen kleine dorpen. Europa liep daarentegen in die tijd - vanaf 800 na Chr. - erg achter bij het Oosten. Ridders en hun huurlieden zaten opgepakt in burchten en versterkte kastelen. Daaromheen lagen landerijen waarop de boeren werkten in opdracht van die ridders. Bijna alles wat ze verbouwden - en dat was al niet veel - moesten ze als belasting afstaan aan die ridders. Ze hielden zelf nauwelijks genoeg over om te leven.

Eigenlijk was Europa toen dus arm, terwijl de naburige Oostelijke landen rijk waren, althans een hoge beschaving hadden. Er was één overeenkomst: in zowel Europa als de naburige landen in het Oosten waren de gewone mensen het armst.

Er moest grondige verandering komen in die grote verschillen tussen arm Europa en het rijke Oosten, zo vonden de rijken van Europa. De eerste kans om dat uit te voeren lag in de kruistochten. Onder de vlag van de kerk - want 'God wilde het!' - trokken vele duizenden ridders met hun knechten naar het Heilig land om daar de heidense Turken te verslaan. Op hun weg daar naartoe vonden ze veel andere rijke landen, en die plunderden ze toen meteen ook maar leeg. Zo ontstond in Europa een grote groep rijke handelslieden, die zorgden dat alles wat werd weggeplunderd uit de 'Kruistocht'-landen via lange karavaanwegen Europa binnenkwam. Ze stichtten grote handelssteden (zoals in Italië bijv. de 'stadsstaat' Venetië) en in Noord-Europa gingen ze zelfs in internationale handelsverenigingen zitten (de 'Hanzes') die de Duitse handelssteden zoals Hamburg tot centrum kregen. **De kooplieden en handelslui werden zo de machtigste groep van**

Europa. Daardoor hadden de adellijke ridders al in de 15de eeuw erg weinig meer in de melk te brokkelen. Hun burchten waren ook lang niet zo sterk meer (ondertussen was nl. het buskruit uitgevonden!). De vorsten, die de baas waren over de ridders, hielden wel hun macht, maar alleen door erg veel geld te lenen van de kooplieden en van bankiers. Zo was de machtige vorst Karel V bijvoorbeeld ondanks al zijn macht over de halve wereld (het koninkrijk waar de zon nooit onder ging), helemaal afhankelijk van het Duitse bankiershuis Fugger. Karel kon bij wijze van spreken geen stap doen zonder het aan Fugger te melden.

Toen de landen, die meteen aan Europa grensden eenmaal leeggeplunderd waren, moest de rijkdom verderop gezocht worden. De geleerde Italiaanse meneer Galilei ontdekte dat de wereld geen 'pannekoek' was, waar je vanaf donderde als je te ver de zee op ging (dat had de Paus altijd verteld), maar een soort van bol waar je omheen kon varen. Er viel dus aan de andere kant van de bol misschien nog meer te halen. **De vorsten en kooplieden stuurden toen moedige mannen met grote zeefloten erop uit om die nieuwe gebieden, die nieuwe rijkdommen, op te sporen, te gaan 'ontdekken'.**

We kennen de namen van die 'moedige' mannen zo langzamerhand wel uit de geschiedenisboekjes: de Portugezen Bartholomeus Diaz en Christopher Columbus en de Nederlandse duo's Houtman & De Keyser en Barentz & Heemskerck (de overwinnaars van Nova Zembla). Toen zij eenmaal uitgezocht hadden hoe je gemakkelijk in Amerika, in Indië of in Zuid-Afrika kon komen, toen volgden de zeeschepen van de Europese kooplieden, vol met soldaten en missionarissen, zogenaamd om de beschaving en het christendom af te leveren, maar in werkelijkheid om de rijkdommen en grondstoffen weg te slepen. Koortsachtig werden in Europa allerlei ontdekkingen gedaan om die plundertochten soepeler te laten lopen: nieuwe scheepsmodellen, verfijnde kompassen, betere kaarten. Er bloeiden ook nieuwe wetenschappen op: wiskunde, na-

tuurkunde, zeevaartkunde. Maar werden de inlanders in die verre landen daar beter van?

Een paar plundercijfers:
Nederland haalde tussen 1650 en 1780 voor een stordige 600 miljoen goudgulden uit Indië (het tegenwoordige Indonesië). Engeland sleepte van 1750 tot 1800 voor 150 miljoen gouden ponden uit India.
In het totaal plunderden de Westerse landen in de pas ontdekte wereld voor meer dan één miljard gouden ponden. Da's nog meer dan al het geld, wat alle fabrieken die in 1800 in Europa stonden, hadden gekost.

De plundertochten gingen niet bepaald met zachte hand. Alles wat zich niet schikte naar de vreemde overheersers werd vernietigd. In hun bijna ziekelijke jacht naar goud dwongen de Spanjaarden en Portugezen de Indiaanse bevolking van de landen in Noord- en Zuid-Amerika in de mijnen te werken, waar ze in kudden tegelijk stierven. De bevolking van de zgn. Caraïbische eilanden werd in tijd van enkele generaties vrijwel volkomen uitgeroeid. Toen de indiaanse volkeren zich in Midden- en Zuid-Amerika uit angst voor de vreemde uitbuiters in het oerwoud verscholen, werd er een groot-scheepse slavenhandel opgezet, om zo toch arbeiders voor de mijnbouw en de plantages te krijgen. **Daarvoor werden grote stukken van Afrika tot een soort jachtgebied verklaard voor slaven.** Vooral de Jezuïeten, de grote katholieke priester-orde, maakte zich 'verdiensteijk'. Ze hadden eigen slavenscheepen en joegen de slaven zelf op. Vóór de duizenden Afrikanen de schepen ingingen, werden ze met zijn allen gedoopt, om hun 'heidense zielen te redden van het helse vuur'. De bisschop die dat deed, kreeg als beloning een deel van de exportbelastingen. Na de doop gingen de Afrikanen het helse vuur van hun slavernij tegemoet.

Waarom zijn de arme landen arm en de rijke landen rijk?

En zijn de arme landen altijd arm - of, zoals het tegenwoordig heet 'onderontwikkeld' - geweest? 'Ja, kijk eens', zeggen veel mensen, 'die mensen in die arme landen zijn lui, kortzichtig, onverschillig en lusteloos; ze sparen ook nooit eens en ze willen er niks voor doen om het beter te krijgen.' Volgens deze mensen zijn de arme landen eigenlijk gewoon arm... omdat ze nou eenmaal arm zijn. Met dit soort gebazel schieten we niet al te veel op. Nee, we kunnen in plaats van naar de karakters van de mensen in die arme landen, beter kijken naar hun geschiedenis.

En dan zien we iets heel raais. Zo'n achthonderd jaar geleden waren veel landen in Afrika, Azië en Zuid-Amerika helemaal niet onderontwikkeld, maar juist heel hoog ontwikkeld. Kijk maar eens naar China; dat was tot voor kort nog een soort reusachtig 'pakhuis' voor hongerige stompers. Kijk

Inlanders dáár vermoord, arbeiders hiér uitgebuit... door dezelfde rijke groepen!

Werden de gewone mensen, die hier woonden - in de landen dus die al die plundertochten aanrichtten - daar ook beter van? Laten we daar eens naar kijken.

De plundertochten bijv. van Nederland in Indië bevorderden het ontstaan van allerlei fabrieken. Houtzaagmolens, scheepswerven, zeilmakerijen en touwslagerijen werden opgericht om de zeevloot van de plunderaars te kunnen bouwen en onderhouden. Suikerraffinaderijen, brouwerijen, stokerijen, zeep- en zoutziederijen, tabaksfabrieken en diamantslijperijen kwamen er ook, om al die produkten uit de verre landen te kunnen verwerken. Een zeer belangrijke industrietaak werd de textiel; wat in onze textielfabrieken gemaakt werd (laken, zijde, fluweel) werd over de hele wereld verhandeld.

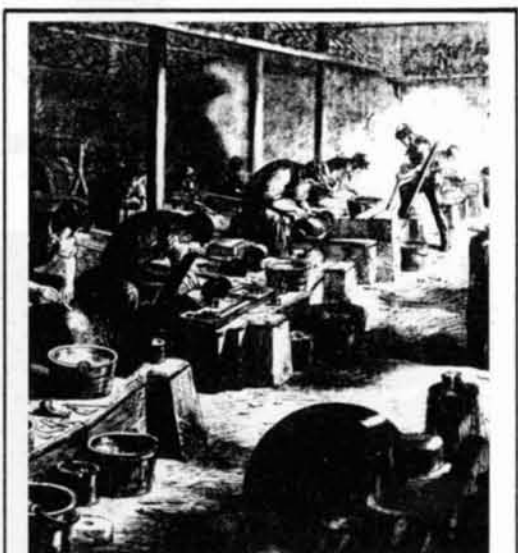
Voor de kleine groep handelaars en eigenaars van werkplaatsen (de fabriekjes zagen er toen nog niet zo uit als nu) was het inderdaad een Gouden eeuw. Maar voor de meeste mensen helemaal niet.

Veel boeren moesten hun land verlaten, omdat het boeren niet meer loonde. Een groot aantal van hen ging werken in de handel (als knecht) of in de werkplaats (als arbeider). Maar er was ook een zeer grote groep die in bittere armoede verviel door werkeloosheid en bedelarij. Tegen bedelen werden ernstige 'terreurmaatregelen' genomen, zoals geselen tot het bloed van het lijf droop, een half oor afsnijden en zelf doodranselen.

De mensen die wel werk hadden gevonden hadden het trouwens ook niet al te plezierig. **De werktijden in de handelspakhuisen en werkplaatsen waren enorm lang, de lonen waren onmenselijk laag.** Dat kon allemaal makkelijk: wie het er niet mee eens was kon vertrekken; door de grote werkeloosheid stonden er meteen tien anderen te dringen om die baan. Sinds in de 16de eeuw de katholieke heiligendagen waren afgeschaft kenden de mensen eigenlijk geen vrije dagen meer - behalve de zondag, en op die dag werd vaak óók nog gewerkt.

In de werkplaatsen werd het werk steeds meer opgedeeld - ieder maakte nu bijv. een stukje van de laars, de hele dag door hetzelfde stukje; daardoor werd het werk eenvoudig en eentonig. **Omdat het werk eenvoudig was, konden kinderen het ook makkelijk doen, dus: op grote schaal invoering van de kinderarbeid, vaak onder gruwelijke omstandigheden.** In Twente bijvoorbeeld zaten veel kinderen in weefhuizen die door fabrikanten opgericht waren; ze werden 'uitgeleend' aan katoenspinnerijen, waar ze vaak tot dertien uur achter mekaar moesten werken. Daarna liepen ze bijna slapend naar hun krotten, waar ze leefden op varkensvoer en een paar uur konden slapen.

Werkeloosheid en bedelarij, dakloosheid en krot-behuizing, buitensporig lange werktijden en lage lonen, kinderarbeid, honger en ziekte, dat alles was de andere kant van de medaille van de Gouden Eeuw, zoals die in onze geschiedenisboekjes staat beschreven.

De gewone mensen in het 'rijke' Westen werden er nauwelijks beter van.

Verovering en slavernij door Portugal

In de koloniale hersens van de regering van de Portugese dictator Caetano worden de Portugese ontdekkingsreizigers voorgesteld als heldhaftige, vriendelijke idealisten die naar Afrika zeilden om daar de Portugese beschaving en het christendom te brengen. Voor de Afrikanen zelf waren het gewoon moordzuchtige vreemdelingen, die bedreven waren in het roven en vernielen, en die weinig goeds brachten.

De 'ontdekking' en het 'beschavingswerk' van Portugal in Afrika begon al in 1415. Portugal hoorde toen - met Spanje en (later) de Nederlanden - tot de meest zeevarende en de meest ontdekkende landen van Europa.

De Portugezen trokken langs de Westkust van het grote en donkere Afrika en stichtten daar handelsposten. Het was ze vooral te doen om goud, ivoor en slaven.

Een paar cijfertjes over slaven.

Al in 1442 gaf de Paus van de RK-kerk aan Portugal volledige rechten om 'ongelovigen te vangen, te onderwerpen en tot eeuwige slavernij te brengen'.

In drie eeuwen zijn ongeveer 4 miljoen Afrikanen naar Amerika getransporteerd. De slavenhandel maakte een lange tijd meer dan 80% van de totale export van Angola uit. Onderweg naar de kust van Afrika kwam van elke duizend slaven de helft om het leven door ontberingen en ziekte. Ziekten werden overigens afgemaakt. Vóór de slaven in schepen gingen voor de grote oversteek werden ze als vee gekeurd, gebrandmerkt en gezegend.

De handelsposten die de Portugezen stichtten lagen op Madeira, op de Canarische en de Kaap Verdische eilanden. In 1483 bereikten ze de monding van de rivier de Kongo. Vier jaar later zeilden ze om Kaap de Goede Hoop (het zuidelijkste puntje van Afrika) en in 1498 stak de ontdekkingsreiziger Vasco da Gama de grote Indische Oceaan over, die bij de oostkust van Afrika begint. De Portugezen slaagden er toen in de Arabische handel te vernietigen. In 1500 ontdekten ze ook nog Brazilië, wat hun grootste kolonie bleef tot dat in 1822 onafhankelijk werd.

Toen de Portugezen in de zestiende eeuw het machtige Afrikaanse koninkrijk Kongo binnendrongen, leek het allemaal nog aardig te gaan. De ko-

ning van Kongo (Manikongo) verzocht de koning van Portugal om hulp bij de ontwikkeling van zijn land. Hij werd er zelfs christen voor. Maar spoedig bleek dat hij met indringers te maken had, die niets voelden voor 'ontwikkelingshulp', maar alleen geïnteresseerd waren in slaven. De Portugezen trokken plunderend naar het noordelijker gelegen rijk van Ngola, waar ze op zilvermijnen aasden. In 1575 begon de moeizame verovering van het achterland van Ngola. In de daaropvolgende drie eeuwen werd de toestand in Angola gekenmerkt door een opeenvolging van oorlogen, militaire expedities en grootscheepse slavenhandel. Rond 1850 was Angola daardoor ernstig ontvolkt en in verval geraakt.

In 1885 hielden de koloniale grootmachten een bijeenkomst in Berlijn om de koek van Afrika te verdelen. Je mocht pas een Afrikaans land in je macht houden, zo spraken ze onder elkaar af, als je het goed beheerde en bezette. Niemand bedacht daarbij, dat men ook wel eens goed over het lot van de Afrikaanse bevolking zelf zou kunnen praten. Dat was niet belangrijk - minderwaardige lui nikkers. . . Zo redeneren grootmachten.

Portugal had zijn koloniën in ieder geval slecht beheerd. Dat land had dus wat goed te maken. Daar begon het onmiddellijk mee in de landen die het mocht houden (Angola, Mozambique, Guinee-Bissau en nog wat kleine staatjes). Dat wilde zeggen: Portugal begon wreed het verzet van de inlanders te breken.

In 1920 had het dat verzet goed onder de duim. Toen kon op grote schaal het koloniaal systeem worden ingevoerd.

ANGOLA: VIER EEUWEN PORTUGEGSE UITBUITING

Het is niet gemakkelijk om iets te weten te komen over hoe het nu reilt en zeilt in die Portugese koloniën.

De Portugese propaganda doet immers net alsof het daar de hemel op aarde is. Verder zijn ze niet erg spraakzaam.

De vorig jaar overleden dictator van Portugal, Salazar, zei bijvoorbeeld een keer in een interview: 'Andere koloniale rijken werden gesticht om in wezen egoïstische redenen. Dat is bij ons niet zo, want wij hebben steeds voorrang gegeven (en zullen dat ook blijven doen) aan de verheffing van de waarde en de waardigheid van de mens zonder onderscheid van huidskleur of geloof.'

We zullen zien.

CONTRACT- EN TREKKERSARBEID

Na de tweede wereldoorlog was er in Europa een grote vraag naar plantenvetten, timmerhout en aardnoten. Ook de koffietelers nam enorme omvang aan. Vanuit alle delen van Angola - en ook in de andere Portugese koloniën - werden Afrikaanse dwangarbeiders naar deze plantages gesleept en gedwongen te werken. 'Alleen de doden zijn vrijgesteld van dwangarbeid', schreef iemand eens. Hoe kwamen de Portugezen aan de arbeiders?

Een planter uit het binnenland geeft aan het bestuur van een provincie op, hoeveel mannen hij nodig heeft. Deze worden geleverd door het hoofd van een bepaalde plaats, de *chefe do posto*. Afrikaanse ronselaars - gedwongen door de *chefe* - ranselen in de dorpen het vereiste aantal mannen bij elkaar. Stamhoofden die weigerden zijn op gruwelijke wijze door de *chefe* terechtgesteld. De Portugese plantage-eigenaars betalen meestal steekpenningen aan de *chefe*; dat bedrag is vaak zo'n tien keer zo groot als het loon dat een Afrikaner in zes maanden verdient.

Portugal heeft ook een contract gesloten met Zuid-Afrika en Rhodesië om per jaar vele tienduizen-

den arbeiders te leveren voor de mijnen in die landen. Veel Angolezen worden op die manier gedwongen om hun dorp te verlaten en over de grens te gaan werken. In een bepaald gebied werkten van de 600.000 mannen er ongeveer 400.000 over de grens. Dit systeem van *shibalos* (dwang- of trekarbeiders) zorgt er dus voor dat driekwart van de mannen jaren weg is en maakt daarmee het hele normale leven kapot. De lonen in de mijnen zijn daarbij voor de Afrikanen nog eens 12 tot 15 keer zo laag als voor de blanken. Bovendien: 10 tot 20% van de arbeiders sterft in de mijnen, dat waren in de laatste tientallen jaren meer dan 100.000 Afrikanen.

Maar de Portugezen gingen nog verder. Ze dwongen de mannen die wél thuisbleven katoen te verbouwen. Die katoen wordt dan door Portugal verhandeld op de wereldmarkt en ze verdienen er goed aan (soms 16 miljoen dollar per jaar). De inlander zelf wordt met schandelijk lage lonen afgescheept.

Lonen in de landbouw (per jaar)

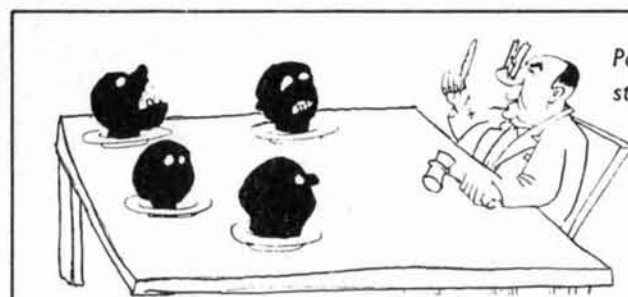
Blanken	f 5900,-
Kleurlingen ('Aziaten')	f 2900,-
'Portugese' / Afrikanen (assimilados)	f 650,-
'Gewone' Afrikanen (indigenas; 95% van de mensen)	f 170,-

RASSEDISCRIMINATIE

De Portugezen zeggen steeds dat er in hun koloniën geen onderscheid wordt gemaakt tussen rassen. Alleen al als je goed naar het overzichtje van de lonen kijkt, blijkt dat een grove leugen te zijn. Er wordt in de Portugese koloniën wel degelijk onderscheid gemaakt, en wel tussen vijf groepen.

1. Portugezen die in Portugal geboren zijn.
2. Portugezen die in Afrika geboren zijn.
3. Kleurlingen (mulatten en Aziaten).
4. *Assimilados*. Dit zijn Afrikanen die in theorie gelijk zijn aan de Portugezen. Om *assimilado* te worden moet je heel veel kunnen (Portugees spreken, lezen en schrijven), je moet goed verdienen en christen zijn. Bovendien moet je een heleboel papieren bij elkaar brengen, die tijd en geld kosten.

Er zijn weinig *assimilados*. De meeste mensen zijn: 5. *Indigenas*. Die mogen niks, die hebben niks, die moeten alleen maar. Als ze niet doen wat ze moeten dan kunnen ze een pak slaag krijgen met de *palmatória*, een zware houten plank, waarmee vaak ledematen totaal kapot geslagen worden. Van elke honderd Angolezen zijn er telkens wel 95 *indigenas*.

Portugal onderhandelt met de Angolese stamhoofden

1450 - Angola heeft 18 miljoen inwoners.

1482 - Portugezen landen in het mondingsgebied van de Kongo.

1486 - Het begin van de slavenhandel: 5 miljoen Angolezen worden weggevoerd.

1792 - Europa verbiedt de slavenhandel. Portugal gaat gewoon door.

1836 - Portugal 'verbiedt' de slavenhandel. Tot 1920 worden er echter nog ong. 250.000 slaven naar de koffieplantages van Sao Tomé getransporteerd. Veel Angolezen vluchten het land uit.

1885 - Portugal blijft in bezit van Angola en Mozambique, begint met bezetting van het hele binnenland.

1900 - In Angola wonen nu 2 miljoen zwarten en 9000 blanken.

1920 - Het laatste verzet van de inlandse bevolking wordt in alle drie koloniën (Angola, Mozambique, Guinee) neergeslagen.

1926 - Portugal sluit een verdrag met het Zuid-Afrika van de 'apartheids-politiek'. In 1926 vindt in Portugal een staatsgreep plaats; deze geeft het begin aan van de jarenlange dictatuur van Salazar.

1928 - Er wordt een wet aangenomen, op grond waarvan de Portugese overheersers de Afrikanen kunnen verplichten te werken 'in dienst van de gemeenschap'.

1934 - Portugal sluit een verdrag met Rhodesië: zij verplicht zich per jaar 160.000 zwarten uit de koloniën naar de mijnen van Zuid-Afrika en Rhodesië te sturen. Deze landen betalen daarvoor aan Portugal 40 miljoen gulden per jaar.

1938 - Inwoners van Angola worden verplicht katoen te verbouwen.

1940 - Portugal sluit een verdrag met de kerk in het Vaticaan te Rome. De RK-kerk zal het Salazar in zijn koloniën niet meer al te lastig maken.

1949 - Portugal wordt lid van de NAVO.

1953 - Onderdrukking van de opstand in Sao Tomé.

1956 - Oprichting van de verzetbewegingen van Guinee en Angola. In Angola heet deze beweging de MPLA, volksbeweging voor de bevrijding van Angola.

1959 - De Portugese geheime politie neemt op 29 maart honderd Angolezen gevangen.

1960 - De Algemene Vergadering van de Verenigde Naties spreekt zich uit voor onafhankelijkheid voor de gekoloniseerde volkeren.

De MPLA biedt Portugal een vreedzame regeling aan van de problemen in Angola. Er volgen massale arrestaties. Onder hen is de voorzitter van de MPLA, Agostinho Neto. 28 van de gearresteerden worden gefusilleerd.

1961 - Tienduizenden doden door het optreden van het Portugese leger en de luchtmacht tegen de opstandige katoenplukkers. Het verzet verscherpt. De MPLA doet een mislukte aanval op de gevangenis van Luanda. Opstand in het Noorden. 2000 Portugezen en 50.000 Angolezen vinden de dood. 500.000 vluchten naar Kongo.

1964 - MPLA-offensief in Cabinda.

1966 - De MPLA opent een front in het Oosten van Angola.

1967 - Paus Paulus brengt een bezoek aan het Portugese bedevaartsoort Fatima. Het bezoek wordt door velen opgevat als een goedkeuring van het beleid van de Portugese regering in Afrika.

1968 - De MPLA vecht nu in eenderde van heel Angola.

Salazar treedt af; hij wordt opgevolgd door Caetano.

1969 - Eduardo Mondlane, de leider van de strijd in Mozambique wordt door de Portugese geheime dienst vermoord.

1970 - Paus Paulus ontvangt de leiders van de bevrijdingsbewegingen in de Portugese koloniën in audiëntie. De Portugese regering is woedend.

1971 - Luns, die jarenlang minister van buitenlandse zaken is geweest in Nederland, wordt secretaris-generaal van de NAVO.

Het Nederlandse Angola-comité, een van de vele Westeuropese hulpcomités, beleeft een ongekende groei, onder andere met haar deken-actie. Het is het tiende jaar van de strijd in Angola.

1972 - Strijd verhevigt in alle Portugese koloniën. Portugal gebruikt nu op grote schaal Amerikaanse ontbladeringsmiddelen en Amerikaanse napalm. Westeuropese landen leveren wapens voor de strijd aan de Portugezen, o.a. Fokker-vliegtuigen.

De Algemene Vergadering van de Verenigde Naties neemt een resolutie aan, waarin Portugal wordt 'bevolen' haar troepen uit Afrika terug te trekken.

Het verzet stijgt ook binnen Portugal. Vele Portugese deserteurs arriveren in Westeuropese landen en vragen asyl.

Geslaagde actie tegen de koffie uit Angola.

De MPLA controleert nu meer dan eenderde van Angola.

1973 - De leider van de bevrijdingsbeweging in Guinee-Bissau, Amílcar Cabral, wordt door Portugese geheime agenten vermoord.

Rapporten van priesters uit Angola melden bloedbaden in Mozambique en Angola. Concrete gegevens over terreurdaden en massamoorden in het dorpje Wiriyamu (Mozambique) doen golven van protest tegen Portugal ontstaan, onder andere vanuit de Nederlandse regering. Portugal ontkent. Er wordt bekend dat bij het Vaticaan al maanden rapporten over massaslachtingen liggen, die werden achtergehouden uit vrees voor de veiligheid van de missionarissen.

Nederlandse kamerleden van ARP/VVD en KVP/PvdA maken reizen naar de Portugese koloniën, resp. op uitnodiging van Portugal en van de bevrijdingsbewegingen.

Guinee-Bissau roept zichzelf uit als onafhankelijke natie, onmiddellijk erkend door een aantal landen. De strijd in de andere koloniën gaat door.

OVERWINNING of DOOD...

De bevrijdingsstrijd

Er is altijd veel verzet geweest tegen de Portugese wondaden in Angola. Maar dat verzet van de bevolking was steeds klein en daardoor onmachtig. In de vijftiger jaren kwam men daar achter. In 1956 werden in de Portugese koloniën Guinee en Angola verzetsorganisaties opgericht. De Angolese organisatie heet MPLA, dat betekent: Volksbeweging voor de Bevrijding van Angola. Aan het hoofd staat Agostinho Neto.

In 1961 begon het pas echt goed. In de nacht van 3 februari deden aanhangers van de (toen nog kleine) MPLA een wanhopige aanval op twee gevangenissen en het politiebureau in Luanda, hoofdstad van Angola. Zij wilden hun gevangenen en leiders, die gevaar liepen door de Portugese vermoord te worden, bevrijden. Hun aanval werd tot tweemaal toe door de Portugese afgeslagen, het Portugese leger werd versterkt en richtte een bloedbad aan, waarbij 3000 Afrikanen wreed werden afgeslacht.

Op 15 maart 1961 kwam heel Noord-Angola in opstand. Naarmate de opstand feller werd en zich door de steun van het volk - als een inktvlek uitbreidde over heel Angola, werd de terreur van de Portugese leger steeds afschuwelijker. Helemaal naar het voorbeeld van de Amerikanen in Vietnam: hevige bombardementen op dorpen, gebruik van napalm en ontbladeringsmiddelen. Portugal - onze 'bondgenoot' in de NAVO - heeft veel geleerd van Amerika - ook zo'n 'goede bondgenoot' in dezelfde NAVO -; er bestaan aardig wat foto's van de Portugese dictator Caetano en de Amerikaanse dictator Nixon, samen, gezellig keuvelend. Waarover? Waarschijnlijk over methoden die de Amerikanen gebruikt hebben om de bevrijdingsbewegingen te scheiden van het volk, door het volk uit hun dorpen te branden, door het volk in kampen (dorpen van het nieuwe leven) op te sluiten, en door vervolgens de guerrilla-strijders op te jagen, uit te putten, te martelen en te slachten. Dat hebben de Amerikanen immers allemaal in Vietnam gedaan! En... zo gaat het precies ook in Angola en de andere koloniën. De Portugese hebben zelfs hun eigen 'My Lai' gemaakt, in Mozambique: de kranten stonden in 1973 immers vol van het dorpje Wiriyamu; honderden mensen vermoord en het dorpje platgebrand. Dit staaltje van 'beschavingswerk' is waarschijnlijk een van de vele voorbeelden van dorpen die 'gepacificeerd' zijn, om zo beter met de bevrijdingsbeweging af te kunnen rekenen.

De Angolese bevrijdingsbeweging MPLA had het aan het begin niet gemakkelijk tegen het goed getrainde Portugese leger. Maar de organisatie groeide in de loop van de jaren na 1961 snel. Er werden opleidingsscholen voor guerrillero's gesticht, er kwam steun uit buurlanden, en de contacten met de Angolese bevolking werden steviger. In de loop van de zestiger jaren opende de MPLA verschillende fronten. In 1968 kon Neto al bekend maken dat in eenderde deel van Angola intensief werd gevochten met de Portugese.

De MPLA vecht nu op een vijftal fronten. Toch zijn er nog wel moeilijkheden. Het grootste pro-

bleem is eigenlijk wel de spreiding van de bevolking. Veel mensen wonen aan de kust, in de grote steden. En de MPLA is nog niet sterk genoeg om die steden te veroveren, en nog niet ver genoeg om de bevolking in die steden te bereiken. Het opsluiten van de bevolking uit de dorpen in grote kampen, reusachtige goedbewaakte vestigingen, maakt het de MPLA er ook niet makkelijker op.

DE BEVRIJDE GEBIEDEN

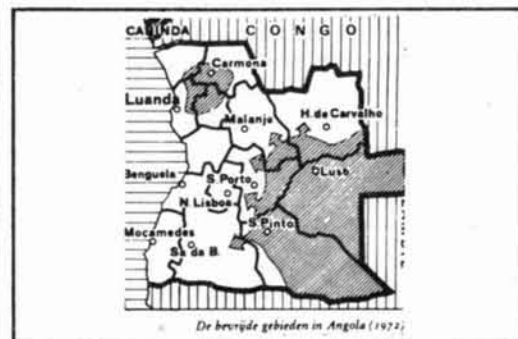
De MPLA heeft veel gebieden in Angola helemaal bevrijd van de Portugese. (Een andere kolonie, Guinee, heeft in september 1973 de Portugese helemaal weggejaagd en haar eigen onafhankelijkheid uitgeroepen.)

Wat er na die bevrijding gebeurt vertelt Lucas Luis, een Angolees.

'Eerst waren we erg bang voor de guerrilla-strijders van de MPLA, die met hun geweren ons dorp binnenkwamen. Maar ze gedroegen zich niet wreed, ze bleven van onze bezittingen af, ze wilden met ons praten, ons helpen. Naarmate ze langer bleven, kregen we meer vertrouwen in ze. Ik zag hoe ze met de dorpingen omgingen; dat had ik Portugese nog nooit zien doen. Zij hoorden echt bij ons. Ik begon door hun optreden en door hun verhalen steeds meer te geloven dat we de Portugese konden verslaan. Na een poos zeiden de MPLA-mensen dat we ons dorp moesten organiseren, dat we een comité moesten kiezen van mensen die de voedseltoevoer, het beheer van de wapens, de gezondheidszorg en het schoolje moesten organiseren. Op die manier werden de dorpschouffden door onszelf gekozen. Vroeger hebben de oude dorpschouffden ons verraden. Dat kon nu niet meer gebeuren, want nu waren we onze eigen baas geworden.

Zo kwam er bij ons een simpel ziekenhuis, een eenvoudig schoolje, waar iedereen lezen en schrijven leerde (niet in het Portugees) en er kwam ook een goede verdeling van het voedsel.'

Zo gaat het in de bevrijde gebieden. De MPLA leert de mensen, dat ze pas als ze alles - onderwijs, gezondheidsdiensten, voedselvoorziening, bestuur - zelf in de hand nemen, ze de strijd tegen het Portugese gedrocht goed kunnen voeren. En die strijd moet zonder aarzelingen doorgaan. Agostinho Neto zei: 'We willen niet treuren over onze doden. Wij zullen het voorbeeld van hun heldhaftigheid

en hun moed navolgen, om zover en zo snel mogelijk voorwaarts te gaan. Zo maken wij hun heldhaftigheid dienstbaar aan het volk.

WIJ MOETEN ONZE STRIJD VOORTZETTEN! OVERWINNING OF DOOD... DE OVERWINNING IS ZEKER!

De buik van het monster

Wat kunnen wij doen? We kunnen natuurlijk de oorlog bekorten door te helpen, door concrete steun te geven. Door dekens in te zamelen, door geld op te halen.

Maar dat kan nooit genoeg zijn. We moeten de mensen ook vertellen waarvoor die dekens zijn, wat daar gebeurt. En, wat meer is, we moeten ook politieke informatie geven: we moeten iedereen uitleggen dat de maatschappelijke groepen die daar de uitpersing van de Angolezen organiseren, ook de touwtjes in handen hebben van de uitbuiting van de arbeiders hier. Angola komt dan wel erg dichtbij te liggen. Je kunt het helpen van Angola dan ook niet meer afdoen met: 'Ach, kijk die arme zwartjes eens uitgemoord worden!', om vervolgens met een achteloos gebaar een gulden in de collectebus te storten of een oude deken te geven.

De Chinese leider Mao Tsetoeng heeft eens tegen ons mensen in het Westen gezegd: 'Bedenk wel dat jullie in de buik van het monster zitten!' Hij bedoelde daar eigenlijk mee: Jullie in het Westen moeten zorgen dat het kapitalisme-gedrocht, het monster van economische (groot)machten, buikkrampen krijgt. Wij die niet in het Westen wonen, zullen het van buiten af bestrijden.

Angola is dan een goed voorbeeld. Ook op de school.

Er zijn in Nederland een paar organisaties die je bij die politieke propaganda kunnen helpen:

Angola-comité - houdt zich vooral bezig met politieke acties (koffie-actie, deken-actie). Geeft elke twee maanden een bulletin uit (voor een tientje in de twee jaar). Heeft een heleboel materiaal, waaronder veel affiches, het boek *Angola, Mozambique en Guinee*, en het boekje *Angola wil vrij zijn* voor scholieren. Vraag ze maar eens een lijst van alles: Da Costastraat 88hs, Amsterdam. Hun telefoonnummer is 020 - 183598.

Mondlane-stichting - organiseert materiële steun aan de bevrijdingsbewegingen (Hagestraat 10, Haarlem, telefoon: 023 - 322962).

Medisch Comité Angola - dat voor de medische hulp zorgt. (Minhassastraat 1, Amsterdam, tel. 020 - 925050).

Er zijn erg veel plaatselijke werkgroepen die zich met Zuidelijk Afrika bezighouden. Bij het Angola-comité hebben ze er lange adreslijsten van. Zoek de groep bij jou in de buurt maar eens op.

Dorpspastoor krijgt straf voor preek Portugal heeft weer tijd voor processen

Dinsdag begint in Porto een proces tegen een dorpspastoor, die zich in zijn nieuwjaarspreek schuldig zou hebben gemaakt aan het trachten te bevorderen dat gedeelten van het moederland worden afgescheiden; het opzetten van jongeren tegen de militaire dienst; en belaging van de autoriteiten, aldus de aanklacht.

'Wij luisteren naar de staatsomroep en kijken naar de staatstelevisie en wij horen de klasse die het hier voor het zeggen heeft vele malen over „vrede“ spreken,' zei de 36-jarige dorpspastoor pater Mario op nieuwjaar tegen zijn parochianen. 'En voor die vrede, die de Portugese regering in Afrika wenst te scheppen, gebruikt ze het beste wat wij hier in Portugal aan mensen hebben: onze jeugd, die daar gewapend heengaat en er vrijwel niet anders weet te doen dan te doden, te verwoesten, misbruik te maken van de zwarte mannen en vrouwen en hen onderworpen te houden - in vrede!'

Ook in het Portugese moederland zelf bestaat geen vrede, betoogde pater Mario. Het bewind heeft het grootste deel van de bevolking angst aangejaagd. 'Geen recht op vereniging of vergadering meer, geen recht meer op vrije meningsuiting - behalve in de kerken, ik maak nu gebruik van het recht op vrije meningsuiting (...). Het Portugese volk leeft in ellende, en vooral de boeren: in deze omgeving zijn al dorpen ontvolkt - twee miljoen emigranten, waar zijn zij heen? (...) Lijkt het er niet op alsof er twee landen zijn: één voor de heersende klasse en één voor het volk?'

Het duurde bijna drie maanden voor de autoriteiten in Lissabon pater Mario en zijn strafbare nieuwjaarspreek achterhaalden.

Op 21 maart kwam een auto het dorp Macieira de Lixa-Felgueiras binnenrijden. Er zaten drie mannen in, die zich eerst vervoegden bij de president van de dorps-junta (een soort burgemeester) en vervolgens doorreden naar de pastorie. Een van de mannen belde aan en zei dat hij een vriend van pater Mario was, dat hij hem graag wilde spreken. Pater Mario was niet thuis.

De dorpspastoor zat in een café, waar hij een wekelijkse bijeenkomst over pastorale zaken hield met zijn collega's uit de omgeving. En daar arriveerden dan ook even later zijn drie „vrienden“, die zich elk bij een deur opstelden om ontvluchting te voorkomen. Het waren drie agenten van de geheime politie, die de pater gevangen namen en in de auto afvoerden.

De censuur zorgde ervoor dat deze arrestatie vrijwel onbekend is gebleven. Het nieuws is in Portugal zelf vrijwel alleen bekend uit vlugschriften, zoals dit uit zijn parochie: 'Hij werd gegrepen door de moordenaars van het volk, de PIDE. Laten we ons verzetten tegen zijn gevangenschap. Weg met de PIDE. Komt zondag 25 maart allen naar Macieira de Lixa.'

Garde

Op 25 maart was er een grote toevloed van vrachtwagens en karren naar het dorp. Maar ook de Republikeinse Garde was aanwezig en zette de toegangswegen af. Groepen parochianen werden door de politie verspreid. Sindsdien zijn in dit kleine dorp bijeenkomsten van meer dan vijf mensen verboden.

Het verzet is niet alleen in de koloniën sterk, maar ook in het moederland Portugal. Veel deserteurs vluchten (o.a. naar Nederland), anderen gaan openlijk het verzet aan, zoals blijkt uit dit artikelje uit *De Volkskrant* van 3 november 1973.

DE OVERWINNING IS ZEKER

www.toneelwerkgroepproloog.nl